

Regeringens proposition

1975/76:137

om omdisponering av allmänna barnhusets tillgångar;

beslutad den 5 februari 1976.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

OLOF PALME

SVEN ASPLING

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att allmänna barnhuset skall upphöra som institution och att dess tillgångar skall överföras till en särskild fond, benämnd Allmänna barnhusets fond, under förvaltning av kammarkollegiet. Avkastningen av fonden föreslås bli använd till forskning och försöksverksamhet rörande barn och ungdom, företrädesvis inom det sociala området, efter beredning i socialdepartementets delegation för social forskning. Allmänna barnhusets Stockholmsfond föreslås kvarstå som en särskild fond under förvaltning av kammarkollegiet med ändamål att stödja forskning och försöksverksamhet beträffande barn och ungdom, företrädesvis inom det sociala området, i Stockholms kommun.

SOCIALDEPARTEMENTET
Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1976-02-05

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsråden Sträng, Andersson, Johansson, Holmqvist, Aspling, Lundkvist, Geijer, Bengtsson, Norling, Lidbom, Carlsson, Feldt, Sigurdson, Gustafsson, Zachrisson, Leijon, Hjelm-Wallén, Peterson

Föredragande: statsrådet Aspling

Proposition om omdisponering av allmänna barnhusets tillgångar

1 Inledning

Fosterbarnsutredningen¹ har i betänkandet (SOU 1974:7) Barn- och ungdomsvård lagt fram förslag om bl. a. inordnande av allmänna barnhuset i samhällets sociala barna- och ungdomsvård.

Efter remiss har yttranden över betänkandet i denna del avgetts av justitiekanslern, socialstyrelsen, kammarkollegiet, riksrevisionsverket, skolöverstyrelsen, riksarkivet, länsstyrelserna i Stockholms och Skaraborgs län, allmänna barnhuset, sociala barna- och ungdomsvårdsseminariet, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Karlsborgs, Malmö och Örebro kommuner, landstingen i Malmöhus, Blekinge och Göteborgs och Bohus län, riksförbundet Hem och Skola och riksförbundet för hjälp åt läkemedelsmissbrukare. Vissa remissinstanser har bifogat yttranden som de har inhämtat.

Efter remissbehandlingen har frågan beretts inom socialdepartementet av en särskild arbetsgrupp. Arbetsgruppen har bl. a. samrått med personalen vid Sättra Bruk i Karlsborgs kommun, Skaraborgs län, vilket ingår bland barnhusets tillgångar. Kammarkollegiet har samtidigt medverkat med utredning av vissa ekonomiska frågor och problem rörande permutation av barnhusets donationer m. m. Kollegiets utredningar bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga*.

2 Allmänna barnhusets ändamål och verksamhet

Allmänna barnhuset leder sitt ursprung från 1600-talet. Drottning Kristinas förmyndarregering utfärdade sålunda den 30 oktober 1633 privilegium

¹ Utredningsman riksdagsledamoten Gördis Hörnlund.

för att i Stockholm inrätta ett "Orphanotropium" för "fattige och Faderlöse Barns Lärdom och uptuchtelse". Genom stiftelsebrevet ställdes egendom till förfogande för barnhusets drift. Staten har därefter vid olika tillfällen och på skilda sätt tillfört barnhuset ytterligare medel. Från enskilda har barnhuset mottagit donationer, framförallt under 1800-talets senare hälft.

Förvaltningen av barnhusets angelägenheter har skett enligt instruktioner och reglementen som har utfärdats av Kungl. Maj:t tid efter annan. Det nuvarande reglementet utfärdades den 20 december 1957. Enligt reglementet är allmänna barnhuset ett institut för social barnavård, som har till ändamål att såsom särskild stiftelse verka för god vård och uppfostran av värnlösa och eljest vårdbehövande barn och en i övrigt förbättrad social barnavård. Barnhuset skall i detta syfte bl. a. bedriva, understödja eller eljest främja upplysning och forskning samt pröva nya åtgärder.

Särskilda bestämmelser som har fastställts av Kungl. Maj:t gäller beträffande en i barnhusets räkenskaper avskild fond, kallad "Allmänna barnhusets Stockholmsfond" (Stockholmsfonden) vars avkastning används till bidrag för viss barnavårdande verksamhet inom Stockholms kommun.

Barnhuset förvaltas av en direktion som består av högst sju ledamöter som regeringen förordnar för fyra år i sänder. Regeringen utser en av ledamöterna att vara ordförande i direktionen. Under senare år har direktionen tillsatts för ett år i taget.

Med nya bestämmelser i 1957 års reglemente skedde en förskjutning av barnhusets verksamhet från ett tidigare direkt praktiskt vårdarbete till en verksamhet mera inriktad på upplysning och forskning m. m. I reglementet föreskrivs att barnhusets verksamhet skall ske i samarbete med socialstyrelsen, länsstyrelserna och statens socialvårdskonsulenter. Barnhusets verksamhet omfattar enligt årsberättelsen för räkenskapsåret 1 juli 1974–30 juni 1975, upplysning och information allmänt, upplysning genom länsförbund och skrifter m. m., konferenser, forsknings- och försöksverksamhet, bidrag till fosterbarn och föräldralösa barn samt till handikappade barn och ungdomar. För dessa ändamål hade under räkenskapsåret anslagits ca 550 000 kr. Det kan nämnas att den fosterhemsförmedling genom barnavårdsombud som barnhuset lämnat stöd till tidigare upphörde år 1973.

Allmänna barnhuset har förhållandevis stora tillgångar i form av bl. a. fastigheter i Stockholm och värdepapper. Tillgångarnas bokförda värde uppgick år 1974 till ca 20 milj. kr. och det reella värdet enligt försiktigt gjorda beräkningar till drygt 50 milj. kr. Bland tillgångarna kan särskilt nämnas Sättra Bruk AB inom Karlsborgs kommun i Skaraborgs län vars aktier helt ägs av barnhuset. Bruket drivs som skogsbruk och har ett fyrtiotal anställda. Barnhuset är också huvudman för sociala barn- och ungdomsvårdsseminariet i Stockholm, som utbildar socialpedagoger för tjänster vid barnhem m. fl. institutioner för barn och ungdom.

3 Fosterbarnsutredningen

Fosterbarnsutredningen erinrar om att allmänna barnhuset vid sin tillkomst för över 300 år sedan tillgodosåg behov som dittills inte hade varit föremål för samhällets uppmärksamhet i nämnvärd omfattning. Utredningen framhåller att barnhuset under en lång följd av år har utfört ett värdefullt arbete för att i olika hänseenden främja den sociala barnvården. Samtidigt konstaterar utredningen emellertid att förutsättningarna för barnhusets verksamhet i dag är väsentligt annorlunda än tidigare. Numera är den sociala barna- och ungdomsvården en samhällsuppgift av väsentlig betydelse och verksamheten har reglerats genom lagstiftning.

Ansvar för barna- och ungdomsvården vilar i dag på kommunerna. Staten har genom socialstyrelsen och länsstyrelserna samordnande, rådgivande och övervakande uppgifter. Staten driver också bl. a. ungdomsvårdsskolor liksom vissa institutioner för utbildning av personal inom barna- och ungdomsvården. F. n. medverkar även landstingen som huvudmän för barnhem. För att fullgöra samhällets åtaganden inom den sociala barna- och ungdomsvården anvisas de medel som med hänsyn också till övriga behov bedöms böra ställas till förfogande för ändamålet.

Utredningen understryker att allmänna barnhusets uppgifter i huvudsak är desamma som de vilka enligt gällande bestämmelser vilar på samhället. Det framstår med hänsyn härtill enligt utredningen som naturligt att allmänna barnhusets verksamhet inte längre bedrivs självständigt utan inordnas i samhällets verksamhet i detta hänseende. Barnhusets tillgångar bör därför enligt utredningens uppfattning överföras till det allmänna.

Fosterbarnsutredningen påpekar att frågan om allmänna barnhusets rättsliga ställning har diskuterats vid flera tillfällen. Eftersom det råder olika meningar om huruvida barnhuset är en enskild eller statlig institution, bör överförandet enligt utredningens uppfattning ske genom samfällt beslut av regeringen och riksdagen.

De tillgångar barnhuset disponerar har ursprungligen ställts till dess förfogande för att främja barna- och ungdomsvården. Ett överförande till det allmänna bör därför enligt utredningens mening ske på ett sådant sätt att tillgångarna och deras avkastning även i fortsättningen kan användas för detta ändamål. Enligt utredningen torde också en sådan lösning stå i överensstämmelse med syftet med de privata donationer som gjorts till barnhuset under årens lopp.

Olika lösningar är enligt utredningen tänkbara när det gäller att överföra barnhusets tillgångar till det allmänna. Utredningen har funnit ett överförande till allmänna arvsfonden som det från olika synpunkter lämpligaste.

Utredningen behandlar härefter barnhusets olika verksamhetsgrenar. Beträffande den *upplysningsverksamhet* genom länens barnavårds- och socialvårdsförbund som barnhuset i viss utsträckning har lämnat stöd till anför

utredningen att upplysnings- och kursverksamhet av motsvarande slag numera bedrivs i allt större utsträckning av Svenska kommunförbundets länsavdelningar. Enligt utredningens uppfattning bör denna verksamhet kunna täcka det föreliggande behovet. Även kontaktkonferenser bör enligt utredningen i erforderlig omfattning kunna anordnas inom ramen för förbundets, länsavdelningarnas och kommunernas verksamhet. När det gäller utgivande av lämpliga publikationer bör socialstyrelsen medverka även i fortsättningen.

Inom det *nordiska samarbetet* utgör allmänna barnhuset bl. a. en sektion av den nordiska sammanslutningen för barnavård och ungdomsskydd. Utredningen framhåller att erforderliga internationella kontakter kan ske inom ramen för de förbindelser som socialstyrelsen och andra organ, t. ex. kommunförbundet, har etablerade med de nordiska länderna och andra länder.

I fråga om *forskningsverksamhet* gäller att sådan ingår i den verksamhet socialstyrelsen bedriver. Vidare finns i socialdepartementets budget ett särskilt anslag för forskning, utvecklingsarbete och försöksverksamhet bl. a. inom barna- och ungdomsvården. Från detta anslag utgår bidrag till offentliga och enskilda institutioner. Även från allmänna arvsfonden kan medel beviljas för forskning och försöksverksamhet. Forskning på hithörande område bedrivs också vid vissa universitet och högskolor. Utredningen framhåller angelägenheten av att medel som enligt utredningsförslaget tillförs allmänna arvsfonden i viss utsträckning används till forskning och försöksverksamhet rörande barna- och ungdomsvården.

I samband med omdisponeringen av barnhusets tillgångar bör prövas i vilken mån kostnadsansvaret för då inte färdiga undersökningar, som bedrivits med barnhusets stöd, bör övertas av det allmänna.

Sociala barna- och ungdomsvårdsseminariet bör enligt utredningen inordnas i det allmänna skolväsendet. Man bör härvid kunna vinna betydande fördelar om seminariet t. ex. förenas på lämpligt sätt med ett förskoleseminarium.

Dispositionen av *Stockholmsfonden* är en särskild fråga. Denna fond utgörs av en barnhusets fordran på Stockholms kommun till ett belopp av 4 milj. kr. Avkastningen av fonden tillgodoförs kommunens barnavård vid sidan av de ordinarie anslagsmedlen. Utredningen anser att fonden bör avvecklas genom att fordringen på Stockholms kommun efterges samtidigt som de utbetalningar som svarar mot avkastningen upphör.

Allmänna barnhusets arkiv är enligt utredningen av stort intresse från kulturhistorisk synpunkt och för forskningsändamål och bör enligt utredningen bevaras som en enhet. Barnhuset har också åtskilliga värdefulla inventarier. Av inventarierna har barnhusets nattvardssilver deponerats hos Stockholms stadsmuseum. Övriga inventarier förvaras f. n. i anslutning till barnhusets expedition. I samband med att barnhusets tillgångar övertas av det allmänna bör arkivet enligt utredningens uppfattning överföras till riksarkivet. Härvid

blir sekretesslagen (1937:249) tillämplig på handlingarna i arkivet. Det innebär normalt att handlingarna i vad de angår enskild persons förhållanden inte utan hans samtycke får utlämnas till annan tidigare än sjuttio år efter handlingens datum. Genom bestämmelsen torde skälig hänsyn tas till enskilds intresse att få personliga förhållanden skyddade från insyn. Härtill kommer att arkivmyndigheten vid utlämnande ha möjlighet att göra erforderliga förbehåll. Övriga inventarier med ekonomiskt eller kulturhistoriskt värde bör enligt utredningens mening övertas av socialstyrelsen som bör förfoga över dessa för egen räkning eller genom deposition.

Utredningen framhåller att personalens och den förutvarande personalens intressen givetvis bör tillvaratas vid ett överförande av barnhusets tillgångar till det allmänna. Enligt utredningens uppfattning bör det således vara möjligt att bereda barnhusets samt sociala barna- och ungdomsvårdsseminariets anställda i aktiv ålder likartad sysselsättning, om de så önskar. För dem som inträtt i pensionsåldern bör statens personalpensionsverk svara för de pensionsförpliktelser som nu vilar på barnhuset. Regeringen bör enligt utredningens förslag bemyndigas att vidta de övergångsåtgärder som kan behövas.

4 Remissyttrandena

Av de remissinstanser som har anmodats eller beretts tillfälle att yttra sig över fosterbarnsutredningens betänkande har ett tjugotal behandlat frågan om att överföra allmänna barnhusets tillgångar till det allmänna och därmed sammanhängande frågor.

Fosterbarnsutredningens förslag att allmänna barnhusets verksamhet skall inordnas i samhällets verksamhet tillstyrks eller lämnas utan erinran av bl. a. *justitiekanslern, kammarkollegiet, riksrevisionsverket, Svenska kommunförbundet* och *Malmö kommun*.

En del remissinstanser är kritiska till utredningens förslag. *Länsstyrelsen i Stockholms län, allmänna barnhuset, riksförbundet Hem och Skola* och *riksförbundet för hjälp åt läkemedelsmissbrukare* avstyrker utredningens förslag. *Landstingsförbundet* anser att utredningsförslaget inte är tillräckligt underbyggt, eftersom det inte finns några garantier för att medlen även i fortsättningen kommer att användas till understödjande verksamhet för barn och ungdom om de förs över till allmänna arvsfonden. Liknande synpunkter framförs av bl. a. *landstingen i Blekinge, Göteborgs och Bohus* samt *Malmöhus län*.

Socialstyrelsen anser att frågan om allmänna barnhusets fortsatta verksamhet i ett större vårdssammanhang är en fråga av marginell betydelse och avstår därför från att ta ställning till fosterbarnsutredningens förslag. Styrelsen framhåller dock att den verksamhet som bedrivits under årens lopp varit ett värdefullt komplement till den samhälleliga barnvården. Oavsett hur den framtida organisationen utformas bör dess resurser tillhan-

dahållas på liknande sätt.

Kammarkollegiet konstaterar att förslaget innebär att allmänna barnhuset som institution bringas att upphöra och att dess egendom förs över till en av staten förvaltd fond. Kollegiet har ingen erinran mot detta och ställer sig positivt till förslaget att barnhusets förmögenhet förs över till den förvaltning som ombesörjs av kollegiets fondbyrå.

Vid en omDispositionering av barnhusets tillgångar måste de enskilda donationsfonderna bli föremål för permutation i därför stadgad ordning.

Kammarkollegiet anser det önskvärt att nå en lösning som innebär att egendomen kan komma till användning på ett sätt som så nära som möjligt motsvarar barnhusets ändamål. Enligt lagen (1928:281) om allmänna arvsfonden är dess ändamål att främja barns och ungdoms vård och fostran samt omsorg om handikappade. Enligt kollegiets mening måste det anses strida mot barnhusets ändamål, både det nuvarande och det ursprungliga, att dess medel skulle komma till användning även till åtgärder för vuxna personer.

Kammarkollegiet finner den lämpligaste lösningen vara att allmänna barnhusets tillgångar bildar en egen fond under fondbyråns förvaltning. För fonden bör därvid fastställas särskilda regler rörande ändamål, utdelning och placering av tillgångar. Ändamålsbestämmelserna bör utformas så att största möjliga överensstämmelse med barnhusets nuvarande verksamhet inom den sociala barnvården och fosterbarnsvården uppnås. Beslutanderätten i frågor om användning av avkastningen bör tillkomma regeringen eller organ som regeringen utser.

Vad gäller frågan om placering av en sådan fonds tillgångar är kollegiet inte främmande för tanken att dess fondförvaltning vidgas som konsekvens av ett övertagande av allmänna barnhusets fastigheter i Stockholm. Beträffande en vidgning av fondbyråns förvaltning till rörelse av det slag som den vilken bedrivs vid Sättra Bruk AB uttalar kollegiet vid remissbehandlingen dock viss tvekan.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län framhåller att det i den bygd där Sättra Bruk är beläget är ont om arbetstillfällen för den fasta befolkningen, och att det följaktligen för bygden är mycket betydelsefullt om sysselsättningen i Sättra kan upprätthållas vid nuvarande nivå. Länsstyrelsen understryker därför vikten av att den arbetsmarknadsmässiga situationen, som är av speciell art, noga beaktas i samband med en eventuell avveckling av allmänna barnhusets verksamhet.

Allmänna barnhuset anför bl. a. följande. Det finns f. n. stort utrymme för nya och varierande insatser inom barna- och ungdomsvården. Försöksverksamheter behövs i ökad omfattning för att finna och pröva nya vägar att möta och bemästra problemen. Åtgärder krävs för en ökad samverkan mellan olika organ. Forsknings- och utvecklingsarbete – enskilt och inom samhällsinstanser – behöver stödjas och stimuleras, föräldrautbildning i olika former prövas och utvecklas, stöd och utbildning ges fosterföräldrar – något

som barnhuset med sitt långa engagemang i fosterbarnsfrågorna känner starkt för. I denna situation bör en institution som allmänna barnhuset ha en plats att verka. Den relativa frihet barnhuset har i sitt arbete – inom ramen för av Kungl. Maj:t givna regler och direktiv – måste i sammanhanget bedömas som en tillgång. Från ekonomisk synpunkt bör dess verksamhet ses som fördelaktig genom den självfinansiering som sker via avkastningen av fondmedel.

Riksarkivet förordar dels att allmänna barnhusets arkiv överförs i statlig ägo i samband med det allmännas övertagande av barnhusets övriga tillgångar, dels att arkivet överlämnas åt stadsarkivet i Stockholm för förvaring eller att åt riksarkivet uppdras att besluta om arkivets framtida förvaring och om grunderna för utlämnande av handlingar, tillhörande arkivet.

Utredningens förslag att sociala barna- och ungdomsvårdseminariet inordnas i det allmänna skolväsendet tillstyrks uttryckligen av *Blekinge läns landsting*, *Göteborgs och Bohus läns landsting*, *Svenska kommunförbundet* och *socialstyrelsen*.

5 Kammarkollegiets utredning

Kammarkollegiet har under ärendets fortsatta beredning utrett dels vissa frågor rörande allmänna barnhusets ekonomi, fondbildning och förvaltning, dels frågor om permutation av barnhusets donationer m. m.

Barnhusets tillgångar består främst av fem fastigheter i Stockholm, aktier i ett antal börsnoterade företag, obligationer och förlagsbevis samt samtliga aktier i Sättra Bruk AB i Karlsborgs kommun i Skaraborgs län.

Sättra Bruk AB bedriver skogsskötsel och jordbruk. På bruket finns också ett sågverk. Bolaget som har ett 40-tal anställda förvaltas av Skogssällskapets Förvaltning AB som är ett helägt dotterbolag till stiftelsen Skogssällskapet i Göteborg.

Allmänna barnhusets tillgångar var enligt bokslutet för räkenskapsåret 1974/75 bokförda till närmare 20 milj. kr. Enligt kammarkollegiet kan tillgångarnas reella värde vid en försiktig beräkning uppskattas till drygt 50 milj. kr. när hänsyn tas till de övervärden som finns.

Kammarkollegiet anger två huvudskäl för att föra över barnhusets tillgångar till en särskild fond hos kollegiet i stället för till allmänna arvsfonden. Egendomen kommer uteslutande till användning för sådana ändamål som barnhuset har haft till uppgift att främja, och tillgångarna kan behållas utan att behöva skingras.

Kollegiet föreslår att den nya fonden, förslagsvis kallad Allmänna barnhusets fond, får till ändamål att främja forskning och försöksverksamhet rörande barn och ungdom, företrädesvis inom det sociala området, och att den får sådana placeringsregler att en direkt överflyttning av tillgångarna från barnhuset kan ske. Fonden bör i möjligaste mån förvaltas i samma former som kollegiets övriga fonder. Eftersom den genom överföringen bil-

dade fonden varaktigt skall tjäna sitt ändamål bör den civil- och skatterättsligt uppfattas som ett särskilt subjekt.

Avkastningen av fondmedlen disponeras enligt kollegiets mening lämpligen för utdelning – sedan minst 10 % avsatts till kapitalet – av regeringen efter beredning i socialdepartementets delegation för social forskning eller annat statligt organ som regeringen bestämmer. I överensstämmelse med vad som gäller beträffande allmänna arvsfonden och gällande permutationspraxis bör i stadgarna finnas en regel som föreskriver att barnhusfondens medel inte får lämnas till åtgärd som det åligger stat eller kommun att bekosta.

I fråga om förvaltningen av egendomen hos kollegiet framhålls att det ingår som ett led i kollegiets ordinarie fondförvaltande uppgifter att ta över donationsmedel och liknande i form av banktillgodohavanden och värdepapper m. m. Kammarkollegiet anser att vissa rationaliseringseffekter kan vinnas genom samförvaltning av barnhusets likvida medel och värdepapper med de tillgångar av samma slag som kollegiet redan förvaltar. När det gäller barnhusets fastighetsinnehav förklarar kollegiet att det, mot bakgrund av det positiva intryck som kollegiet har fått av fastigheterna i Stockholm, är villigt att ta över ansvaret för deras förvaltning.

I fråga om Sätra Bruk har kammarkollegiet låtit en särskild sakkunnig göra en utredning om framför allt den hittillsvarande skötseln av företagens skogar och sågverksrörelse. Den sakkunnige har inte funnit skäl till en förändring av gällande drift- och förvaltningsformer vid företaget utan har i stället ansett att det skulle vara vissa fördelar med att överföra bruket till en i kollegiet förvaltrad fond. Skogssällskapet har förklarat sig villigt att fortsätta sitt engagemang i företagens förvaltning, om kollegiet övertar huvudmannaskapet för bruket. Kollegiet anför vidare att man från de anställdas sida har deklarerat sin anslutning till tanken att fortsätta rörelsen utan annan förändring än att kollegiet efterträder barnhuset som huvudman. På grundval av vad som har framkommit ställer sig kammarkollegiet positivt till att även ta över huvudmannaskapet för Sätra Bruk och låta det ingå i fondförvaltningen.

Om allmänna barnhusets tillgångar förs över till den föreslagna Allmänna barnhusets fond, måste bestämmelserna för donationsfonderna ändras (permuteras) i härför stadgad ordning. Kammarkollegiet har närmare övervägt förutsättningarna härför. I fråga om Stockholmsfonden har kollegiet funnit att den bör behållas och tillsammans med några andra fonder läggas ihop till en samfond. Avkastningen från samfonden föreslås bli använd för bidrag till forskning och försöksverksamhet beträffande barn och ungdom, företrädesvis inom det sociala området, i Stockholms kommun.

Kollegiet anser att nästa budgetårsskifte kan vara en lämplig tidpunkt för att föra över barnhusets tillgångar till den nybildade fonden.

6 Föredraganden

Allmänna barnhuset leder sitt ursprung från 1600-talet. Verksamheten finansieras genom avkastningen av medel som vid skilda tillfällen har tillförts barnhuset från staten eller donerats av enskilda personer. Enligt det reglemente som gäller sedan 1958 är allmänna barnhuset ett institut för social barnavård, som har till ändamål att som särskild stiftelse verka för "god vård och uppfostran av värlösa eller eljest vårdbehövande barn och en i övrigt förbättrad social barnavård". Barnhuset skall i detta syfte bl. a. bedriva, understödja eller på annat sätt främja upplysning och forskning samt pröva nya åtgärder. För understödjande av barnavård i Stockholm finns en i barnhusets räkenskaper avskild fond kallad "Allmänna barnhusets Stockholmsfond".

Allmänna barnhusets tillgångar utgörs främst av fastigheter i Stockholm och värdepapper. Tillgångarnas reella värde har kammarkollegiet försiktigt uppskattat till drygt 50 milj. kr. Bland allmänna barnhusets tillgångar kan särskilt nämnas Sättra Bruk AB vars aktier helt ägs av barnhuset. Bruket drivs som skogsbruk och har ett fyrtiotal anställda.

Allmänna barnhuset förvaltas av en direktion som består av högst sju ledamöter som regeringen förordnar. Bland dessa utser regeringen en att vara ordförande i direktionen.

Med det nu gällande reglementet skedde en förskjutning av barnhusets verksamhet från tidigare direkt praktiskt vårdarbete till verksamhet mera inriktad på upplysningsarbete m. m. I reglementet föreskrivs att barnhusets verksamhet skall ske i samarbete med socialstyrelsen, länsstyrelserna och statens socialvårdskonsulenter.

Numera omfattar barnhusets verksamhet enligt direktionens årsberättelse för 1974/75 upplysning och information allmänt, upplysning genom länsförbund och skrifter m. m., kontaktkonferenser, forsknings- och försöksverksamhet, bidrag till fosterbarn och föräldralösa barn samt till handikappade barn och ungdomar. För dessa ändamål disponerades räkenskapsåret 1974/75 ca 550 000 kr. Barnhuset är vidare huvudman för sociala barna- och ungdomsvårdsseminariet i Stockholm som utbildar socialpedagoger för tjänster vid barnhem m. fl. institutioner för barn och ungdom.

Fosterbarnsutredningen har i betänkandet (SOU 1974:7) Barn- och ungdomsvård föreslagit att allmänna barnhuset inordnas i samhällets sociala barna- och ungdomsvård och att dess tillgångar därvid överförs till allmänna arvsfonden.

Vid remissbehandlingen av fosterbarnsutredningens betänkande har bl. a. justitiekanslern, kammarkollegiet, riksrevisionsverket, Svenska kommunförbundet och Malmö kommun tillstyrkt utredningens förslag angående allmänna barnhuset eller lämnat detta utan erinran. En del remissinstanser, bl. a. länsstyrelsen i Stockholm, allmänna barnhuset, Landstingsförbundet

och några enskilda landsting, har avstyrkt utredningens förslag. I remissyttrandena från bl. a. Landstingsförbundet framfördes invändningar mot utredningens förslag vad gäller överförandet av tillgångarna till allmänna arvsfonden. Med anledning av bl. a. de vid remissbehandlingen framförda synpunkterna har en kompletterande utredning gjorts av kammarkollegiet.

Jag vill liksom fosterbarnsutredningen understryka att allmänna barnhuset under en lång tid har utfört ett värdefullt arbete för barn och ungdom. Samtidigt har den sociala barna- och ungdomsvården numera utvecklats till en väsentlig samhällsuppgift som är reglerad genom lagstiftning. Allmänna barnhusets uppgifter har därigenom i huvudsak kommit att sammanfalla med de uppgifter som enligt gällande bestämmelser vilar på samhället. Det framstår då som naturligt att allmänna barnhuset upphör som institution och att barnhusets tillgångar omdisponeras.

När det gäller den framtida förvaltningen av allmänna barnhusets tillgångar är det enligt min mening angeläget att finna former som garanterar att avkastningen går till ändamål som svarar mot de ursprungliga syftena. Detta har också betonats vid remissbehandlingen, bl. a. av Landstingsförbundet. Kammarkollegiet har i sitt remissyttrande uttalat sig för att allmänna barnhusets tillgångar därvid får bilda en egen fond, ställd under kammarkollegiets förvaltning.

Som jag har nämnt har kammarkollegiet efter remissbehandlingen medverkat i en närmare utredning om de ekonomiska, fondtekniska och permutationsrättsliga frågor som uppkommer om barnhusets tillgångar förs över till en särskild fond. Kollegiet har därvid funnit att en sådan fond, kallad Allmänna barnhusets fond, bör få till ändamål att främja forskning och försöksverksamhet rörande barn och ungdom, företrädesvis inom det sociala området. Kollegiet har föreslagit att avkastningen – sedan minst 10 % avsatts till kapitalet – skall disponeras av regeringen efter beredning i socialdepartementets delegation för social forskning eller annat statligt organ som regeringen bestämmer. Som jag tidigare har anfört bör kammarkollegiets utredningar fogas till protokollet i detta ärende som bilaga.

Jag föreslår att omdisponeringen av allmänna barnhusets tillgångar sker i de former som har föreslagits i kammarkollegiets utredning. Därigenom tillgodoses bl. a. de vid remissbehandlingen framförda synpunkterna om ändamålsbestämningen. Genom kammarkollegiets förvaltning av fonden kommer det också att finnas förutsättningar för att tillgångarna skall ge en marknadsmässig avkastning. Det blir genom den av mig förordade lösningen vidare möjligt att genom delegationen för social forskning få till stånd en samordning med övriga resurser för forskning och försöksverksamhet rörande barn och ungdom. I delegationen finns bl. a. företrädare för forskningen, för Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet, för socialvården på fältet liksom för socialstyrelsen och riksförsäkringsverket. Inom ramen för de ändamål som har förordats för Allmänna barnhusets

fond bör det också finnas möjlighet att i samma ordning i begränsad omfattning bevilja bidrag till vissa angelägna konferenser i frågor som rör barn och ungdom.

Under frågans beredning har samråd skett med personalen vid Sättra Bruk. Från personalens sida har man därvid understrukt det angelägna i att driften av bruket får fortsätta i nuvarande former. Kammarkollegiet har efter särskild utredning av brukets skötsel, ekonomi m. m. ställt sig positivt till att ta över huvudmannskapet för Sättra Bruk med bibehållande av nuvarande förvaltningsformer. Jag föreslår därför att driften får skötas som tidigare genom Skogssällskapets försorg och att aktierna i bruket skall ingå bland den nya fondens tillgångar.

Kammarkollegiet har vid sin utredning av frågorna om permutation funnit att Stockholmsfonden bör läggas samman med vissa av barnhusets donationsfonder till en samfond. Denna föreslås bli ställd under förvaltning av kollegiet och användas till forskning och försöksverksamhet rörande barn och ungdom, företrädesvis inom det sociala området, i Stockholms kommun. Jag ansluter mig till kollegiets förslag även i denna fråga.

Vid den nu föreslagna omdisponeringen av allmänna barnhusets tillgångar måste givetvis personalens och den förutvarande personalens intressen tillvaratas. Det bör ankomma på regeringen att vidta de övergångsåtgärder som behövs. De kostnader som är förenade med dessa åtgärder bör betalas av fonden.

Beträffande sociala barna- och ungdomsvårdsseminariet har fosterbarnsutredningen föreslagit att det skall inordnas i det allmänna skolväsendet. Enligt riksdagens beslut (prop. 1975:9, UbU 1975:17, rskr 1975:179) tillhör emellertid utbildning till socialpedagog de utbildningsvägar som fr. o. m. den 1 juli 1977 förs till högskolan. Vidare föreligger numera vissa förslag rörande utbildningar inom barna- och ungdomsvårdsområdet vilka kan komma att beröra såväl innehållet i som organisationen av utbildningen av socialpedagoger. I avvaktan på ställningstagandena till dessa förslag kan särskilda övergångsåtgärder komma att erfordras för den vid sociala barna- och ungdomsvårdsseminariet bedrivna utbildningen efter den 1 januari 1977. Enligt vad jag har inhämtat avser statsrådet Lena Hjelm-Wallén att föreslå regeringen att vidta sådana särskilda åtgärder.

Till allmänna barnhusets verksamheter hör att barnhuset deltar som en svensk sektion av den nordiska sammanslutningen för barnavård och samhällsskydd. Jag finner det naturligt att barnhusets uppgifter i detta och andra avseenden som rör det nordiska samarbetet övertas av socialstyrelsen.

I samband med att allmänna barnhusets verksamhet upphör bör dess arkiv föras över till det allmänna. Det bör uppdras åt riksarkivet att besluta om arkivets framtida förvaring och om grunderna för utlämnande av handlingar tillhörande arkivet. Sekretesslagen (1937:249) blir då tillämplig på handlingarna och de kommer när det gäller enskild person inte att kunna

utlämnas till annan utan hans samtycke tidigare än sjuttio år efter handlingens datum.

Övriga inventarier med ekonomiskt eller kulturhistoriskt värde bör övertas eller deponeras av kammarkollegiet efter samråd med socialstyrelsen.

Jag föreslår att allmänna barnhusets tillgångar förs över till den nybildade fonden den 1 januari 1977. Även övriga åtgärder som föranleds av omdisponeringen av allmänna barnhusets tillgångar bör ske från nämnda tidpunkt. Övergångsåtgärder för den utbildning som bedrivs vid seminariet kan, som jag i det föregående har anfört, dock visa sig erforderliga. Kostnader för att slutföra undersökningar som bedrivs med bidrag från allmänna barnhuset när omdisponeringen äger rum bör bekostas av den nybildade fonden.

7 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna de av mig förordade riktlinjerna för att föra över allmänna barnhusets tillgångar till en särskild fond, benämnd Allmänna barnhusets fond, under förvaltning av kammarkollegiet,
2. godkänna den av mig förordade användningen av fonden,
3. godkänna de riktlinjer jag i övrigt har förordat för en omdisponering av allmänna barnhusets tillgångar,
4. bemyndiga regeringen att vidta de åtgärder som behövs för att omdisponeringen skall kunna genomföras.

8 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.

KAMMARKOLLEGIET

Bilaga

Fondbyrå

PM

Kammarrådet C.-E. Nordling

1975-12-15

Dnr Ö 21/31 1975

Allmänna barnhuset (ekonomi, fondbildning, förvaltning)*Inledning*

I sitt betänkande Barn- och ungdomsvård (SOU 1974:7) har fosterbarns-utredningen bl. a. föreslagit att allmänna barnhusets olika verksamhetsgrenar skall inordnas i den av samhället bedrivna barna- och ungdomsvården. Som en konsekvens härav har föreslagits ett överförande av barnhusets tillgångar till det allmänna, varvid den lämpligaste lösningen enligt utredningen skulle vara att egendomen lämnades över till den av kammarkollegiet förvaltade allmänna arvsfonden.

Kollegiet har i yttrande över betänkandet 1974-09-10 funnit hinder inte föreligga mot att barnhusets egendom överflyttas till ämbetsverkets förvaltning. Härvid har förutsatts att de kända enskilda donationsfonderna blir föremål för permutation i därför stadgad ordning. Mot förslaget att barnhusets tillgångar skulle läggas samman med arvsfonden har kollegiet rest vissa invändningar av både permutationsrättslig och förvaltningsteknisk art. Ämbetsverket har i stället föreslagit att egendomen bildar en egen fond med för denna särskilt gällande regler och förvaltd av kollegiets fondbyrå.

För att närmare analysera de frågeställningar angående barnhuset vilka tagits upp i betänkandet har tillsatts en särskild arbetsgrupp inom socialdepartementet. Efter överläggningar med gruppen har kollegiet utlovat sin medverkan i det fortsatta arbetet vad gäller kartläggning av barnhusets ekonomiska situation, förberedelser för bildande av en fond under ämbetsverkets förvaltning, till vilken egendomen kan föras över, m. m. Till fullgörande av detta uppdrag får kollegiet anföra följande.

Barnhusets ekonomiska ställning

Av senaste bokslut för barnhuset avseende budgetåret 1974/75, *bilaga I*,¹ framgår att tillgångarna per bokslutsdagen uppgick till ett bokfört värde av inemot 20 mkr. Härav utgjordes 1,3 mkr av bankmedel och motsvarande, 9,1 mkr av aktier, obligationer och andra värdepapper (däribland 1,9 mkr i in-teckningslån), 5,5 mkr av fem fastigheter i Stockholm samt återstoden av diverse fordringar, varav 4 mkr i revers, tillhörig barnhusets Stockholmsfond, med Stockholms kommun som gäldenär.

Aktieinnehavet bestod av dels aktier i 23 börsnoterade företag med ett bokvärde av 1,8 mkr, dels samtliga aktier i Sätra Bruk AB, Karlsborg, bokförda till barnhusets anskaffningskostnad år 1935 av drygt 1,6 mkr. Bokfört värde på obligationer och förlagsbevis, utfärdade av svenska staten, stads-

¹ Bilagan är utesluten här.

hypotekskassan, SPINTAB, SIGAB, Norrbottens läns landsting och ett antal börsnoterade företag, uppgick till 3,8 mkr. Marknadsvärdet på aktieportföljen – exklusive aktierna i Sättra Bruk – var per bokslutsdagen 2,0 mkr, överstigande bokvärdet med 0,2 mkr. Obligations- och förlagsbevisinnehavets bokförda värde understeg däremot marknadsvärdet med ett inte obetydligt belopp. Hur mycket detta undervärde uppgick till kan vara något vanskligt att närmare precisera, eftersom börskurserna för dessa slag av värdepapper inte på samma sätt som för aktier är vägledande vid köp och försäljningar, i varje fall inte vid större affärer. Om börskurserna emellertid tas till utgångspunkt för en marknadsvärdering av obligationerna och förlagsbevisen blir undervärdet 0,8 mkr vid bokslutstillfället.

Enligt bolagsordningen för Sättra Bruk skall bolaget ha till föremål för sin verksamhet att driva bruksrörelse och i samband därmed stående skogs-skötsel och jordbruk. Bolaget äger skogs- och jordbruksegendomar i Karlsborg och Töreboda kommuner med en sammanlagd areal av drygt 4 900 ha, varav över 4 200 ha produktiv skogsmark. Delar av den egna skogsavverkningsanläggningen används vid ett på bruket befintligt sågverk med två ramar och en kapacitet av 2 000 stds per säsong, omfattande ca tre månader varje vår och sommar. Vid bruket finns vidare två mindre kraftverk, uppförda i början av 1940-talet, vilka ger en produktion av mellan 2,5 och 3 miljoner kWh per år. I övrigt må hänvisas till bifogade analys avseende bolagets räkenskaper för perioden 1969/70–1973/74, *bilaga 2*.² Av analysen framgår bl. a. att det sammanlagda egna kapitalet i bolaget per 1974-09-30 – beräknat på i bilagan närmare angivet sätt – kunde uppskattas till drygt 14,5 mkr. Därvid bör emellertid beaktas att denna beräkning av eget kapital bygger på 1970 års taxeringar av bolagets fastigheter m. m., vilket i förhållande till dagens marknadsvärden på skog torde innebära en underskattning av det egna kapitalet på i varje fall 20–25 mkr. Även om analysen alltså inte ger någon ledning för en aktuell substansvärdering av aktierna i Sättra Bruk, framkommer ändå genom densamma en klar bild av ett synnerligen välkonsoliderat företag med mycket god likviditet och – under slutet av perioden – hygglig lönsamhet.

Fastigheterna i Stockholm har liksom övriga tillgångar bokförts till sina respektive anskaffningskostnader. Sammanlagda taxeringsvärdet efter 1975 års allmänna fastighetstaxering är 6,4 mkr och brandförsäkringsvärdet 25,9 mkr. Fastigheten Danderydsgatan 11 inrymmer lokaler för sociala barna- och ungdomsvårdsseminariet. Övriga fyra fastigheter har förvärvats i kapitalplaceringssyfte och innehåller till alldeles övervägande del bostäder av olika storlek men också i viss utsträckning kontor, butiker, lagerlokaler m. m. Totalhyran för hela fastighetsinnehavet uppgick budgetåret 1974/75 till 1,3 mkr. Under den senaste tioårsperioden har barnhusets genomsnittliga behållning av fastigheterna efter avdrag för förbättringar, underhåll, repara-

² Bilagan är utesluten här.

tioner och övriga kostnader inklusive låneräntor legat mellan drygt 40 och 50 % av totalhyran. Fastigheterna är mycket välbelägna och i synnerligen gott skick varför ett betydande övervärde – sannolikt uppgående till lägst 5 mkr – här torde finnas. Beträffande de individuella fastigheternas byggnadsår, anskaffningsvärde etc. må hänvisas till sammanställning i *bilaga 3*.³

På skuldsidan av balansräkningen redovisade barnhuset per senaste budgetårsskifte – förutom en del mindre belopp avseende diverse skulder – ett inteckningslån i fastigheten Pelargatan 19 å 0,6 mkr, likaledes 0,6 mkr i skulder till sammanlagt 30 donations- och liknande fonder samt eget kapital å tillsammans 14,5 mkr, varav bortemot 0,6 mkr i pensionsfonder för barnvårdsombud och befattningshavare vid barnhuset. Härtill kommer 4 mkr vilka redovisades som Stockholmsfondens kapital. Pelargatan 19 är den enda av barnhusets fastigheter som är belånad, vilket delvis förklarar att genomsnittsbeklädnaden av totalhyran blivit så hög som tidigare angivits, trots de förhållandevis stora kostnader som varje år nedlagts på förbättrings- och underhållsarbeten.

Om hänsyn tas till de betydande övervärden som enligt vad förut sagts torde finnas i framför allt aktierna i Sättra Bruk och fastighetsinnehavet i Stockholm, uppgår barnhusets eget kapital till ett belopp som försiktigt beräknat kan uppskattas till drygt 50 mkr.

Den planerade fondbildningen hos kollegiet

Såsom kollegiet påvisat i sitt yttrande över fosterbarnsutredningens betänkande är det förenat med vissa fördelar att föra över barnhusets tillgångar till en särskild fond hos ämbetsverket i stället för att, som utredningen föreslagit, överförandet sker till arvsfonden. Fördelarna är främst två: egendomen kommer uteslutande till användning för sådana ändamål som barnhuset haft till uppgift att främja; tillgångarna kan behållas som en enhet utan att behöva skingras.

Med dessa utgångspunkter framstår det som naturligt att den särskilda fonden, förslagsvis kallad "Allmänna barnhusets fond", dels får till ändamål att främja forskning och försöksverksamhet rörande barn och ungdom, företrädesvis inom det sociala området, dels erhåller sådana placeringsregler att en direkt överflyttning av tillgångarna från barnhuset kan ske. (Jfr för barnhuset gällande reglemente, utfärdat av Kungl. Maj:t 1957-12-20, 1 och 14 §§). Barnhusfonden bör i möjligaste mån förvaltas i samma former som kollegiets övriga fonder, innebärande bl. a. att någon separat styrelse eller motsvarande för handhavande av fondförvaltningen inte är motiverad. Likväl bör fonden både civil- och skatterättsligt enligt kollegiets mening uppfattas som ett särskilt subjekt. Den genom överföringen bildade fonden skall nämligen varaktigt tjäna det förut angivna ändamålet. Egendomen

³ Bilagan är utesluten här.

kommer vidare att förvaltas utan sammanblandning med andra av kollegiet omhändertavda fonders medel och i den statliga redovisningen bör tillgångarna – med hänsyn till att det här i relativt stor omfattning rör ursprungligen av enskilda personer tillskjutna donationer – inte bokföras såsom en del av statskapitalet.

Avkastningen av fondmedlen disponeras lämpligen för utdelning – sedan minst tio procent avsatts till kapitalet – av regeringen efter beredning i socialdepartementets delegation för social forskning eller av statligt organ som regeringen bestämmer. Om den för utdelning disponibla avkastningen ett visst år helt eller delvis inte används för fondändamålet, bör i första hand beloppet reserveras för utdelning kommande år. Möjlighet bör dock finnas att om ett alltför stort belopp härigenom kommer att ackumuleras för utdelning, hela eller delar av denna summa får överföras till fondkapitalet. Beslut i sådana frågor liksom beträffande en högre kapitaliseringsprocent än tio fattas av den som disponerar över fondens avkastning för utdelning. Fondering överstigande tjugo procent av fondavkastningen synes inte böra ifrågakomma, eftersom därmed fondens privilegierade ställning enligt 53 § 1 mom e) kommunalskattelagen torde kunna äventyras; jfr anvisningarna till samma § punkt 8.

I överensstämmelse med lagen (1928:281) om allmänna arvsfonden och gällande permutationspraxis bör vidare i stadgarna finnas en regel som föreskriver att barnhusfondens utdelning inte får lämnas till åtgärd, vars bekostande åligger stat eller kommun. Utbetalning av beslutad utdelning ombesörjes av kollegiet efter skriftligt besked från beslutsorganet; redovisningen och förvaltningen i övrigt handlägges självständigt av kollegiet. Slutligen bör fondbestämmelserna innehålla ett stadgande om rätt för barnhusfonden att upptaga lån och teckna borgen. En dylik rätt är väl motiverad framför allt med hänsyn till att det måhända kan visa sig lämpligt att fondens direktägda fastigheter i samband med ombyggnader eller större reparationsarbeten belånas för att täcka kostnaderna. Även i andra situationer kan en upplåning eller borgensteckning vara fördelaktig, t. ex. i samband med köp eller försäljning av fastighet.

På grundval av ovanstående synpunkter har kollegiet utarbetat ett förslag till stadgar för barnhusfonden att fastställas av regeringen sedan riksdagen beslutat om överförandet, *bilaga 4*.

Förvaltningen av barnhusfonden hos kollegiet

Lämplig tidpunkt att föra över barnhusets tillgångar till den nybildade fonden är nästkommande budgetårsskifte under förutsättning att riksdagsbeslut på förslag av regeringen dessförinnan hunnit fattas i ärendet. Något särskilt bokslut i samband med överförandet blir då inte erforderligt för barnhuset utan tillgångarna kan invärderas på fonden enligt de värden egendomen upptagits till i det ordinarie bokslutets utgående balans.

Vad härefter beträffar själva förvaltningen av egendomen hos kollegiet vill ämbetsverket anföra följande. Övertagande av donations- och liknande medel i form av banktillgodohavanden och motsvarande samt värdepapper ingår som ett led i kollegiets ordinarie fondförvaltande uppgifter. Sålunda har under den tid av nästan tre år som fondbyrån tillhört kollegiet från ett 40-tal offentliga organ övertagits fonder till ett sammanlagt bokfört värde av över 27 mkr. Även under den föregående statskontorstiden har under denna verksamhet utgjort ett mycket betydelsefullt inslag i fondhanteringen; jfr statskontorets cirkulär om överlämnande av donations- och liknande medel till förvaltning hos statskontorets fondbyrå, intagen i SFS 1968:773. Några problem i samband med överförandet av barnhusets likvida medel och värdepapper bör därför inte uppstå. I stället kan vissa rationaliserings-effekter vinnas genom samförvaltning av dessa tillgångar med den stora förmögenhetsmassa av samma slag som kollegiet redan förvaltar.

För övertagande av barnhusets fastigheter i Stockholm finns i dagsläget inte – såsom framgår av kollegiets yttrande över fosterbarnsutredningens betänkande – någon organisation inom ämbetsverket. Placering av medel i fastighet, framför allt i stadsfastigheter innehållande bostäder, kontor och butiker, torde emellertid vara en tämligen vanlig form av investering för såväl större som mindre fonder och stiftelser. Under de senaste årtiondenas i allt snabbare takt fortskridande inflation har dessa investeringar i många fall visat sig utgöra ett av de bättre sätten att skydda fondkapitalens realvärde. Det har därför varit naturligt att man internt diskuterat om inte i varje fall en mindre del av det kapital som fondbyrån placerar borde investeras i fastighet för att erhålla ett visst skydd mot penningvärdeförändringen. Mot bakgrund härav och det positiva intryck som kollegiet fått av barnhusets fastighetsinnehav är ämbetsverket villigt att övertaga ansvaret för dessa fastigheters förvaltning. Det dagliga bestyret härmed kan liksom f. n. ombesörjas av någon i dessa frågor sakkunnig person med biträde av fastighetsskötare. Skulle av någon anledning den nuvarande organisationen inte kunna bibehållas, finns andra goda alternativ för skötseln av fastigheterna, exempelvis genom ett välrenommerat fastighetsförvaltande bolag eller liknande. Ett överförande av fastigheterna från barnhuset bör därför inte rimligen vålla några större problem för kollegiet. Eftersom den aktuella fonden blir att anse som en särskild juridisk person synes fastigheterna böra lagfaras av ämbetsverket för fondens räkning. (Jfr NJA 1972 sid 573.) Spörsmålet om fonden skall ha kvar fastigheten Danderydsgatan 11, där sociala barn- och ungdomsvårdsseminariet är inrymt, kan lämpligen avgöras i samband med lösningen av frågan om seminariets inordnande i det allmänna skolväsendet.

Inför spörsmålet om ett övertagande av Sättra Bruk har kollegiet i sitt yttrande över fosterbarnsutredningens betänkande uttryckt viss tveksamhet. Kollegiet har därför i detta sammanhang försökt att bilda sig en närmare uppfattning om vad ett till ämbetsverket överfört huvudmannaskap för bru-

ket skulle komma att innebära. Utgångspunkten har därvid varit att brukets förvaltning skulle bedrivas efter samma principer och i samma former som i nuläget då barnhuset är huvudman.

Såsom förut nämnts förvärvade barnhuset Sättra Bruk år 1935 för en köpeskilling av drygt 1,6 mkr. Förvärvet skedde i kapitalplaceringssyfte och affären genomfördes med biträde av det år 1912 i Göteborg grundade skogssällskapet. Under barnhusets sammanlagt 40-åriga innehavstid har sällskapet – numera dess helägda dotterbolag Skogssällskapets Förvaltning AB – haft hand om brukets förvaltning. Skogssällskapet är enligt sina stadgar en ideell stiftelse med ändamål att främja skogshushållningen och naturvården. Stiftelsens styrelse utses av Skogs- och Lantbruksakademien, Stiftelsen Norrländska Skogsfonden, Svenska naturskyddsföreningen, Göteborgs kommun, Landstingsförbundet och Svenska kommunförbundet. Skogssällskapets Förvaltning AB med ett aktiekapital av 2 mkr bedriver skogsbruk och naturvård dels på sällskapets egna fastigheter, dels på skogsegendomar tillhöriga uppdragsgivare. År 1974 hade bolaget slutit förvaltningsavtal med ett drygt 500-tal skogsägare av skilda slag – enskilda personer och bolag, kommuner och hushållningssällskap, stiftelser samt församlingar och stiftsnämnder – avseende ett sammanlagt markinnehav inom olika delar av landet om ca 360 tha, varav 260 tha skogsmark. Förvaltningsuppdragen kan vara mer eller mindre omfattande, men ersättningen skall alltid i princip motsvara självkostnaderna.

För Sättra Bruk gäller att förvaltningsbolagets regionchef i Skövde under brukets styrelse ansvarar för den löpande driften av rörelsen, inkluderande främst skogsbruket och sågverket. Regionchefen är anställd vid förvaltningsbolaget medan övriga tjänstemän och arbetare avlönas av bruket. Försäljning av produkterna från rörelsen ombesörjes till vissa delar (sågat virke) direkt från bruket och till andra delar (massaved och specialsortiment) via förvaltningsbolaget. Anskaffning av erforderliga maskiner och annan materiel sker i brukets namn på förslag från förvaltningsbolaget. Till egendomen hörande jordbruk är numera utarrenderat. Såsom riktmärke för verksamheten vid bruket tjänar en av dess styrelse för ett år i sänder fastställd budget, grundad på en långsiktig skogsbruksplan. Förslag till budgetarna utarbetas av regionchefen som i dessa liksom övriga frågor är föredragande i styrelsen. Innan större avsteg får ske från den fastställda budgeten liksom i spörsmål av principiell natur eller av större vikt inhämtas styrelsens beslut. Över verksamheten vid bruket lämnar förvaltningsbolaget en fortlöpande redovisning. Förvaltningsbolaget upprättar också varje år förslag till årsredovisning och till inkomstdeklaration för bruket. Nuvarande förvaltningsavtal avseende Sättra Bruk närslutes såsom *bilaga 4*.⁴

Enligt samstämmiga uppgifter från ledande representanter för såväl barnhuset som skogssällskapet har samarbetet om Sättra Bruk fungerat mycket

⁴ Bilagan är utesluten här.

väl. Skogssällskapet har uttryckligen förklarat sig villigt att – om kollegiet övertager huvudmannaskapet för bruket – fortsätta sitt mångåriga engagemang i företagets förvaltning. De anställda vid bruket har vid upprepade tillfällen både muntligen och skriftligen uttalat sin stora oro för vad ett genomförande av fosterbarnsutredningens förslag skulle kunna medföra för deras eget och bygdens vidkommande. Bland de anställda finns ett starkt önskemål att verksamheten vid bruket kommer att drivas efter samma riktlinjer som hittills och under skogssällskapets omedelbara ledning. Från de anställdas sida har man därför deklarerat sin anslutning till tanken att fortsätta rörelsen utan annan förändring än att kollegiet efterträder barnhuset såsom brukets huvudman.

Mot denna bakgrund har kollegiet givit professorn i skogstaxering vid skogshögskolan, Nils-Erik Nilsson, i uppdrag att göra en närmare utredning om Sätra Bruk, framför allt den hittillsvarande skötseln av företagets skogar och sågverksrörelse. Utredningsuppdraget har särskilt avsett att belysa om det från den tilltänkta fondens synpunkt vore anledning att i väsentligt hänseende ändra inriktningen av brukets nuvarande verksamhet eller det sätt på vilket denna f. n. bedrivs. I pm 1975-12-08, *bilaga 6*,⁵ anför utredningsmannen sammanfattningsvis bl. a. att han inte kunnat finna något bärande skäl till en förändring av gällande drift- eller förvaltningsformer vid företaget. Fastmer har utredningsmannen funnit att ett överförande av bruket till en av kollegiet förvaltat fond är förenat med vissa i promemorian närmare utvecklade fördelar.

På grundval av vad sålunda framkommit ställer sig ämbetsverket positivt till ett övertagande av huvudmannaskapet för Sätra Bruk. Ett dylikt övertagande skulle på sikt tillföra kollegiet värdefulla kunskaper och kontakter av intresse för de mångahanda fastighetsfrågor som handläggs inom ämbetsverket. Även för bruket borde det inte vara ofördelaktigt att till huvudman få ett organ som kollegiet, vilket genom sin fondförvaltning har både finansiella resurser och ekonomiskt kunnande.

Såsom förvaltare av barnhusfonden och därmed ensam legitimerad att företräda samtliga aktier i bruket skulle kollegiet bl. a. ha att utse styrelse i företaget. Med ämbetsverket som huvudman skulle styrelsen komma att bestå av generaldirektören och chefen för kollegiet såsom ordförande, verkställande direktören i skogssällskapet, eventuellt ytterligare någon skogs-sakkunnig person samt en representant för de anställda – om dessa har intresse härför – såsom ledamöter. Verkställande direktör, tillika styrelseledamot, skulle vara kammarrådet och chefen för kollegiets fondbyrå. Liksom hittills skulle skogssällskapets regionchef tjänstgöra som föredragande i styrelsen. Någon kursverksamhet motsvarande den barnhuset f. n. bedriver på Sätra skulle i varje fall inte fortsättas i kollegiets regi utan frågan om utthyrning av brukets huvudbyggnad och övriga gästutrymmen för sådan

⁵ Bilagan är utesluten här.

verksamhet eller annat lämpligt ändamål fick upptagas till närmare övervägande. I övrigt skulle bruket bli i allt väsentligt oförändrat under kollegiets huvudmannaskap.

Sammanfattningsvis anser kollegiet att ett överförande av barnhusets tillgångar till en särskild för ändamålet bildad fond hos ämbetsverket utgör det från olika synpunkter bästa alternativet att förvalta egendomen i samband med en integrering av barnhusets verksamhet i samhällets barn- och ungdomsvård. Önskvärd resursförstärkning hos kollegiet för att klara den merbelastning som blir följderna har ämbetsverket bedömt inskränka sig till en assistenttjänst för kvalificerade kamerala arbetsuppgifter. Till en dylik tjänst bör lämplig befattningshavare hos barnhuset i första hand komma i fråga. Härigenom underlättar man dels en positiv lösning av sysselsättningsfrågan för barnhusets anställda i aktiv ålder, dels ett bevarande av kontinuiteten i tillgångarnas förvaltning. De direkta kostnaderna för förvaltningen av fastigheterna i Stockholm och av Sättra Bruk, såsom kommunalskatt och förvaltningsarvoden, bör däremot inte belasta kollegiets anslag utan får påföras den aktuella fonden.

Bilaga 4

till PM 1975-12-15

Dnr Ö 21/31 1975

Allmänna barnhusets fond

- 1 § Fonden har bildats genom regeringsbeslut 1976-00-00 av egendom tillhörig allmänna barnhuset.
- 2 § Fondens avkastning skall, sedan minst tio procent därav varje år lagts till kapitalet, användas att främja forskning och försöksverksamhet rörande barn och ungdom, företrädesvis inom det sociala området.
- 3 § Beslut om användning av den för utdelning disponibla avkastningen och om eventuell kapitalisering av mer än tio procent av avkastningen fattas av regeringen eller av statligt organ som regeringen utser.
- 4 § Utdelning från fonden får inte lämnas till åtgärd, vars bekostande åligger stat eller kommun.
- 5 § För utdelning disponibel avkastning som inte används visst år reserveras för användning kommande år; dock äger den som fattar beslut enligt 3 § bestämma att sådan avkastning helt eller delvis skall läggas till kapitalet.
- 6 § Förvaltning och redovisning av fondens medel – inklusive utbetalning av beslutad utdelning – handhas av kammarkollegiets fondbyrå.
- 7 § Fondens tillgångar skall vara placerade i
 - a) sådan egendom som överförts till fonden från allmänna barnhuset i samband med dettas avveckling,
 - b) ersättning för sådan egendom som under a) sägs och som till sin art och till den säkerhet egendomen erbjuder kan anses därmed jämförlig.
- 8 § I den mån så prövas lämpligt äger kammarkollegiet för fondens räkning upptaga lån eller teckna borgen.

KAMMARKOLLEGIET
Allmänna avdelningen
Byrådirektören M. Cedermark

PROMEMORIA Dnr 1917/75
1975-12-15

Allmänna barnhuset (donationsfonder m. m.)

Inledning

Direktionen för allmänna barnhuset förvaltar 30 st enskilda donationsfonder. Deras sammanlagda kapital uppgick enligt balansräkning 1975-06-30 till 616.545 kr.

För dessa donationsfonder gäller permutationsrättens regler i fråga om förändring av de bestämmelser som reglerar deras ändamål, förvaltning o. d. En avveckling av allmänna barnhusets verksamhet och överföring av dess egendom till en särskild, därigenom bildad fond, Allmänna barnhusets fond, under kammarkollegiets förvaltning får således till följd att bestämmelserna för dessa donationsfonder måste ändras (permuteras) i därför lagstadgad ordning.

Enligt permutationslagen (1972:205) åligger det kammarkollegiet att pröva fråga om permutation utom i sådana ärenden som rör avveckling av fi-deikommiss.

Inom kollegiet har verkställts en utredning rörande barnhusets donationsfonder samt Allmänna barnhusets Stockholmsfond. Därvid har utretts hur dessa fonder kommit till, deras ursprungliga ändamål, tidigare meddelade beslut om permutation, nuvarande användning, storlek m. m. Vidare har undersökts förutsättningarna för permutation av fonderna för den händelse riksdagen beslutar, på förslag av regeringen, om avveckling av allmänna barnhuset och bildandet av en särskild fond av dess tillgångar.

Resultatet av den sålunda gjorda utredningen redovisas i det följande. Vidare redovisas kollegiets överväganden såvitt rör riktlinjerna för en permutation av donationsfonderna samt för ändring av bestämmelserna för Stockholmsfonden under angivna förutsättningar. Sedan riksdagens beslut i ärendet föreligger, torde kammarkollegiet sålunda kunna besluta om permutation m. m. enligt de nedan redovisade riktlinjerna.

Allmänna barnhusets donationsfonder

I det följande lämnas en översiktlig redogörelse för barnhusets donationsfonder, deras ändamål samt nuvarande användning. Det hänvisas även till en över fonderna upprättad tablå, *bilaga 1*⁶. För varje fond lämnas dessutom närmare upplysningar om tillkomst, donator, ursprungliga ändamålsbestämmelser, beslutade ändringar m. m. i särskild redogörelse härför, *bilaga 2*⁷.

⁶ Bilagan är utesluten här.

⁷ Bilagan är utesluten här.

Den äldsta fonden grundades år 1732 medan den senast tillkomna är från 1962. De flesta fonderna har donerats till allmänna barnhuset under 1800-talets senare hälft.

Huvudparten av fonderna har ursprungligen givits till barnhuset för att avkastningen skulle utgöra bidrag till verksamheten eller delas ut som understöd i olika former till barnhusbarn. Många fonder saknar närmare föreskrifter om användningen. Ett fåtal av dem har destinerats till speciella ändamål.

Under senare decennier har flertalet av fonderna blivit föremål för permutation. Kungl. Maj:t har sålunda vid olika tillfällen meddelat beslut om ändrad ändamålsbestämning beträffande dessa.

Med hänsyn till den nuvarande faktiska användningen av fonderna – på grund av permutation eller direktionens egna beslut härom – kan de indelas enligt följande.

Grupp 1 (fonderna n:ris 1.1–1.14) består av 14 fonder vars avkastning utdelas som bidrag till yrkesutbildning åt ungdomar. Det föreskrivs i allmänhet att mottagarna skall vara fosterbarn eller f. d. fosterbarn. Dessa fonders sammanlagda kapital uppgick enligt balansräkning 1975-06-30 till 252.001 kr. Den sammanlagda räntan för budgetåret 1974/75 var 13.143 kr, vartill kom kvarstående räntemedel från tidigare år på 20.683 kr. För budgetåret 1975/76 beräknas ränteavkastningen till 14.128 kr. Direktionen har beslutat om utdelning av bidrag detta budgetår till ett sammanlagt belopp av 20.358 kr.

Grupp 2 utgörs av fyra fonder (n:ris 2.1–2.4) vars avkastning utdelas enligt Kungl. Maj:ts beslut 1933-05-19 som understöd till f. d. barnhusbarn. Fondernas sammanlagda kapital uppgår till 33.900 kr och ränteavkastning innevarande budgetår till 1.356 kr. Denna utdelas genom direktionens beslut till sex personer, till var och en med belopp på 200 eller 250 kr. Bidragen brukar utdelas till jul. Nuvarande mottagare har fått dessa bidrag under en följd av år.

Till *grupp 3* har förts fem fonder (3.1–3.5) vars avkastning utbetalas till Stockholms sociala centralnämnd (tidigare barnvårdsnämnd). För den första fonden, 3.1 M. Wincklers fond, gäller enligt Kungl. Maj:ts beslut 1933-05-19 att avkastningen skall utgå som understöd för utbildning åt fosterbarn från Stockholm. För de fyra övriga, 3.2–3.5, gäller enligt Kungl. Maj:ts beslut samma dag att avkastningen skall användas på sätt som föreskrivits beträffande barnhusets Stockholmsfond. De fem fondernas sammanlagda kapital uppgår till 58.420 kr och ränta för 1974/75 till 3.047 kr. Räntan används av kommunen, tillsammans med den disponibla avkastningen av Stockholmsfonden, som bidrag till forskning inom social barn- och ungdomsvård.

Under *grupp 4* har samlats fonder som är destinerade till eller eljest används för speciella ändamål. Avkastningen från fyra av dem (4.2–4.5) används till inköp av julgåvor eller till andra trivselbefrämjande åtgärder för vissa barn, m. m. Deras sammanlagda kapital uppgår till 20.551 kr och ränte-

avkastningen var föregående budgetår 1.252 kr.

Avkastningen av 4.1, Gåvomedel, som är en samlingsfond för diverse gåvor, bidrag m. m. och som uppgår till 6.655 kr, används till smärre utgifter inom direktionens kansli.

Fond 4.6, Wennerqvistska fonden, skall användas för bidrag till handikappade barn och ungdomar under 21 år, vilka inte får socialhjälp eller är omhändertagna av barnavårdsmyndighet. Fondkapitalet uppgår till 234.364 kr och ränteavkastningen var 1974/75 18.375 kr. Vid budgetårets slut fanns dessutom ackumulerad ränta från tidigare år till ett belopp av 73.364 kr.

Fond nr 4.7, Karl J. Höjers fond, på 10 650 kr och med en årlig avkastning av 650 kr, har under senare år använts som bidrag till studieresor för elever vid Sociala barna- och ungdomsvårdsseminariet.

Allmänna barnhusets Stockholmsfond

Stockholmsfonden utgörs av en barnhusets fordran på Stockholms kommun till ett belopp av 4 milj. kr. Fonden har uppkommit på följande sätt.

Fram till år 1930 disponerade barnhuset egendomen Rålambshov på Kungsholmen i Stockholm. Området, som ursprungligen bl. a. användes till tegelbruk, hade genom Kungl. Maj:ts brev 1647-03-27 donerats till Stockholms stad. I skrivelse 1647-05-24 hade Kungl. Maj:t förklarat i huvudsak att ehuruväl tegelbruket till stadens nytta är förbundet och donerat Kungl. Maj:t likväl därmed icke staden allena velat förstå utan ock jämväl barnhuset.

I samband med att Kungl. Maj:t fastställde nytt reglemente för barnhuset 1930-11-21 bemyndigades barnhusets direktion att träffa avtal med Stockholms stad angående egendomen Rålambshov. Avtalet innebar bl. a. att Stockholms stad överlämnade reverser på sammanlagt 5 milj. kr till barnhuset mot att barnhuset avstod all rätt till egendomen. Barnhuset förband sig att i sina räkenskaper avsätta detta belopp till en särskild fond, Allmänna barnhusets Stockholmsfond, vars avkastning skulle komma Stockholms stad till godo. I milj. kr av fondmedlen användes sedermera enligt de närmare bestämmelser, som Kungl. Maj:t meddelade i samband med förenämnda beslut, som bidrag till kostnaderna för inrättandet av den pediatrika kliniken vid Karolinska sjukhuset.

Avkastningen av Stockholmsfonden skall enligt nämnda bestämmelser, som alltjämt gäller, komma Stockholms kommun till godo för bidrag till viss barnavårdande verksamhet. Sedan år 1967 har avkastningen efter samråd mellan barnavårdsnämnden och barnhusets direktion använts som bidrag till forskningsverksamhet och vissa undersökningsprojekt inom barnavården.

Enligt en överenskommelse, som år 1955 träffats mellan Stockholms stads kammarkontor och barnhusets direktion, löper den ifrågakvarande reversen på 4 milj. kr med 3 1/2 % ränta. Den årliga avkastningen uppgår följaktligen

till 140.000 kr. Av denna äger barnhuset tillgodogöra sig ersättning för depositionsavgift och vissa pensionskostnader. Det under budgetåret 1974/75 till Stockholms barnvårdsnämnd utbetalade beloppet uppgick sålunda till 133.663 kr.

Överväganden om permutation av donationsfonderna

Kammarkollegiet har övervägt frågan om permutation av barnhusets donationsfonder vid ett upphörande av barnhuset som institution och överförande av dess tillgångar till den planerade fonden. Därvid har kollegiet anseft att åtgärder kan vidtagas beträffande fonderna enligt följande riktlinjer.

De 14 fonder som enligt föregående redogörelse förts till *grupp 1* och vilkas nuvarande ändamål är att användas som bidrag till yrkesutbildning, bör kunna läggas samman med Allmänna barnhusets fond. Därmed kommer fondernas kapital att föras över till barnhusfonden och användas för det ändamål som föreskrivs beträffande denna, nämligen att främja forskning och försöksverksamhet rörande barn och ungdom, företrädesvis inom det sociala området.

Ändamålet med de under *grupp 2* upptagna fyra fonderna, nämligen att användas för understöd till f. d. barnhusbarn, bör inte ändras med hänsyn till nuvarande bidragstagare. I stället kan dessa fyra fonder läggas samman till en särskild samfond som ställs under kammarkollegiets förvaltning. Avkastningen av samfonden bör i fortsättningen delas ut som understöd till de nuvarande mottagarna, så länge dessa lever. Föreskrift kan meddelas om maximering av de utdelade beloppens storlek.

De fem fonderna under *grupp 3* äger samband med Stockholmsfonden. Som ovan redovisats skall avkastningen av dem användas på samma sätt som gäller beträffande Stockholmsfondens avkastning. Såsom närmare utvecklas nedan anser kollegiet att Stockholmsfonden bör bibehållas. Därvid bör de här aktuella fem donationsfonderna kunna läggas samman med Stockholmsfonden och ställas under kollegiets förvaltning. Den sålunda bildade samfundens avkastning bör tillställas Stockholms centrala socialnämnd för att användas som bidrag till forskning och försöksverksamhet rörande barn och ungdom, företrädesvis inom det sociala området, inom Stockholms kommun.

Fonderna i *grupp 4* kan ges följande utformning.

Fonderna 4.1, Gåvomedel, och 4.7, Karl J. Höjers fond, kan föras över till barnhusfonden. De avkastningsbelopp som årligen betalas ut till allmänna barnhuset från två särskilda fonder under annan förvaltning och som bokförs på Gåvomedel bör inte längre utgå. Dessa belopp kan i stället, efter vederbörliga permutationsbeslut, användas för andra ändamål.

Fyra fonder (4.2-4.5) som nu används till julgåvor, förplägnad m. m. bör utgöra en egen samfond under kollegiets förvaltning. Avkastningen av denna

samfond bör utbetalas till en institution, lämpligen Karolinska sjukhusets pediatrika klinik, för att användas till trivselbefrämjande åtgärder där. Givetvis måste klinikens inställning till detta förslag först inhämtas.

Nr 4.6, Wennerqvistska fonden för handikappade barn och ungdomar bör även i fortsättningen förbehållas dessa grupper. Den bör läggas samman med Norrbacka-Eugeniastiftelsen som bl. a. bedriver understödsverksamhet för handikappade barn och ungdomar. Ändamålet för Wennerqvistska fonden bör då ändras så att det överensstämmer med vad som i detta hänseende gäller för nämnda stiftelse. Detta förslag förutsätter givetvis att stiftelsens styrelse förklarar sig villig att ta emot fonden för förvaltning på angivna villkor. Alternativt kan fonden föras över till kollegiets förvaltning medan avkastningen utbetalas till sådan institution som nu nämnts för beslut om utdelning.

Överväganden i fråga om Stockholmsfonden

Fosterbarnsutredningen har föreslagit att Stockholmsfonden bör avvecklas vid barnhusets upphörande genom att fordringen på Stockholms kommun efterges samtidigt som de mot avkastningen svarande utbetalningarna upphör. I yttrande 1974-06-10 över fosterbarnsutredningens betänkande har barnavårdsnämnden i Stockholm gjort invändningar mot detta förslag. Barnavårdsnämnden uttalar därvid att det varit en uppenbar fördel för nämnden att årligen ha tillgång till en betydande penningssumma att kunna fördela på forsknings- och undersökningsprojekt som synts angelägna. Nämnden anser därför att Stockholmsfonden bör kvarstå som en särskild fond vars avkastning kan disponeras för samma uppgifter som tidigare.

Avsikten med det avtal, som år 1930 träffades mellan Stockholms stad och barnhusets direktion, varigenom Stockholmsfonden grundades, var att slutligt reglera barnhusets förhållande till staden. Fonden synes ha tillkommit såsom ersättning för den då mistade dispositionsrätten till egendomen Rålambshov, som barnhuset innehaft alltsedan 1600-talet.

Med hänvisning till nu angivna förhållanden och till de av Stockholms barnavårdsnämnd uttryckta önskemålen beträffande Stockholmsfonden föreligger starka skäl att denna får bibehållas vid barnhusets upphörande. Som tidigare påvisats bör Stockholmsfonden läggas samman med de till grupp 3 förda donationsfonderna till en samfond. Den av kommunen utställda reversen på 4 milj. kr bör sålunda invärderas på en sådan samfond. Ränta på reversen skall därvid även i fortsättningen betalas av Stockholms kommun. De kostnader för vissa smärre pensionsbelopp som nu belastar Stockholmsfonden bör övertas av den nybildade samfonden.

Disponibel avkastning av samfonden bör, som tidigare nämnts, tillställas Stockholms sociala centralnämnd för att användas som bidrag till forskning och försöksverksamhet rörande barn och ungdom, företrädesvis inom det sociala området, inom Stockholms kommun.

Sammanfattning

Under förutsättning att riksdagen beslutar, på förslag av regeringen, att allmänna barnhuset skall upphöra som institution och att dess tillgångar skall föras över till en särskild, därigenom bildad fond, Allmänna barnhusets fond, ställd under kammarkollegiets förvaltning och med ändamål att främja forskning och försöksverksamhet rörande barn och ungdom, företrädesvis inom det sociala området, torde kollegiet komma att besluta – huvudsakligen enligt ovan redovisade riktlinjer – om permutation av barnhusets donationsfonder samt om ändrade bestämmelser för Stockholmsfonden.